

Piotr Wisz

Docentura etatowa z historii sztuki kościelnej i liturgiki na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Resovia Sacra. Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej 17, 67-77

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Piotr Wisz

DOCENTURA ETATOWA Z HISTORII SZTUKI KOŚCIELNEJ I LITURGII NA WYDZIALE TEOLOGICZNYM UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO W KRAKOWIE

Wstęp

W drugiej połowie XIX w. w szkolnictwie wyższym pojawiła się instytucja docenta. Miejsce i kompetencje docenta w strukturze uczelni zmieniła diametralnie II wojna światowa. Straty kadry naukowej polskich uczelni wymagały w 1945 r. szybkiego uzupełnienia¹. Sięgnięto do rezerw sił naukowych, jaką stanowili docenci. Poprzez stosowne akty prawne jeszcze mocniej związano docentów z uczelnią, niż było to do tej pory. *Dekret o docentach etatowych* z 16 II 1945 r. przyznał im etatowe stanowisko w VI stopniu służbowym i powierzył pełnienie normalnych obowiązków w wyższej uczelni². Dodajmy, że nie wszyscy docenci otrzymali status docenta etatowego. Nadal utrzymała się instytucja docentów nieetatowych zatrudnianych etatowo poza uczelnią lub na stanowiskach pomocniczych pracowników naukowych macierzystej uczelni. Z czasem docentów nieetatowych powoływano do pracy na etacie w charakterze zastępców profesoro-

¹ W wyniku II wojny światowej zginęło m.in. 112 pracowników naukowych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, 162 Uniwersytetu Warszawskiego, 60 Uniwersytetu w Poznaniu. S. Kania, *Zbrodnie hitlerowskie w Polsce*, Warszawa 1983, s. 13; *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego za lata akademickie 1945/1946-1955/1956*, Kraków 1971, s. 9.

² *Kronika*, s. 93.

rów lub wykładowców³. Ministerstwo Oświaty w obliczu nowej sytuacji kadrowej w polskim szkolnictwie wyższym poszerzyło też znacznie uprawnienia docentów. Docenci rozporządzeniem Ministerstwa Oświaty z 23 IV 1949 r. otrzymali prawo egzaminowania przy przewodach doktorskich⁴. *Ustawa o szkolnictwie wyższym i pracownikach nauki* z 15 XII 1951 r. także wśród tej grupy wprowadziła gruntowne zmiany. Docenci stanowili odtąd najniższy szczebel w kategorii samodzielnych pracowników nauki i, podobnie jak w przypadku profesorów, tytuł docenta nadawała Centralna Komisja Kwalifikacyjna, zaś stanowisko służbowe w uczelni minister. Ustawa ta znosiła habilitację jako konieczny warunek uzyskania docentury. Warunkiem uzyskania tytułu docenta było posiadanie stopnia kandydata nauk i co najmniej pięcioletni staż na stanowisku adiunkta⁵.

Docentury etatowe na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

W 1945 r. WT UJ w Krakowie, który podczas II wojny światowej poniósł dotkliwe straty personalne, próbował uzyskać w Ministerstwie Oświaty kilka nominacji profesorskich, głównie nadzwyczajnych, aby uzupełnić powstałe braki⁶. Urzędnicy z Warszawy jedynie w niewielkim stopniu wy-

³ Na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego (dalej WT UJ) w Krakowie jako zastępcy profesorów zaczęli kierować katedrami docenci: ks. Teofil Długosz – Katedrą Historii Kościoła Powszechnego, ks. Marian Michalski – Katedrą Teologii Fundamentalnej, ks. Ignacy Różycki – Katedrą Dogmatyki Szczegółowej i ks. Aleksander Usowicz CM – I Katedrą Filozofii Chrześcijańskiej oraz będący po habilitacji na uczelni krakowskiej, do której to Ministerstwo Oświaty nie ustosunkowało, się ks. Eugeniusz Florkowski – Katedrą Historii Dogmatów i Patrologii. P. Wisz, *Kierownicy katedr na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w latach 1945-1954*, *Resovia Sacra*, R. 16(2009), s. 167-169, 171-173, 183-189.

⁴ W praktyce większość rygorozów na WT UJ w Krakowie odtąd przeprowadzali docenci, głównie księża: Marian Michalski, Ignacy Różycki i Aleksander Usowicz CM. Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie (dalej AUJ), WT II 275, *Elenchus examinum rigorosorum et promotionum ad gradu in Facultate Theolog. Cracoviensi (1882-1950)*; tamże, WT II 276, *Album promotionum Facultatis Theologicae Universitatis Jagiellonicae Cracoviensis (1950-1955)*; tamże, WT II 273, *Teczki akt doktorskich z lat 1945-1954*.

⁵ M. Jaroszyński, J. Litwin, W. Taborski, *Prawo szkół wyższych. Tekst i komentarz*, Warszawa 1955, s. 38, 388-389; *Kronika*, s. 93.

⁶ W obozie koncentracyjnym w Oświęcimiu zginął ks. Marian Morawski – zastępca profesora dogmatyki szczegółowej. W powstaniu warszawskim zginęło dwóch wykładowców.

szy naprzeciw oczekiwaniom mianując dwóch wykładowców, księży: Tadeusz Glembę i Jana Krzemienieckiego profesorami zwyczajnymi oraz godząc się na objęcie przez ks. Aleksego Klawka – kierownika Katedry Nauk Biblijnych Starego Testamentu na Uniwersytecie Jana Kazimierza (dalej UJK) we Lwowie w okresie międzywojennym – Katedry Studium Biblijnego Starego Testamentu⁷. Nikomu z wytypowanych przez Wydział do końca jego istnienia w Krakowie nie przyznano profesury nadzwyczajnej.

Jedynie w kilku przypadkach w miejsce profesury nadzwyczajnej proponowano docenturę etatową. Najdłużej, do rozwiązania Wydziału w 1954 r., działała docentura etatowa z Historii Sztuki Kościelnej i Liturgiki, druga – z Pisma św. Nowego Testamentu – przestała istnieć w 1947 r. wskutek rezygnacji z wykładów uczącego⁸. Wydziałowi przyznano jeszcze jedną docenturę etatową, z Pisma Świętego Starego Testamentu, ale mianowany, ks. Józef Jelito, odmówił jej przyjęcia⁹. Wszystkie docentury etatowe zostały nadane w roku akademickim 1945/1946.

Przybliżmy okoliczności związane z nadaniem ks. Tadeuszowi Kruszyńskiemu (1884-1959) docentury etatowej z Historii Sztuki Kościelnej i Liturgiki oraz jego działalność dydaktyczną na Wydziale krakowskim po 1945 r.

Od kul ukraińskiego żołnierza śmierć poniósł 11 VIII 1944 r. ks. Jan Salamucha – zastępca profesora filozofii chrześcijańskiej, zaś w czasie nalotu bombowego pod gruzami budynku kościoła i klasztoru Sióstr Sakramentek 31 VIII 1944 r. śmierć dosięgła ks. Józefa Archutowskiego profesora zwyczajnego Pisma św. Starego Testamentu. Przejścia wojenne zapewne przyczyniły się do śmierci (2 VI 1944 r.) ks. Władysława Grzelaka mającego już wcześniej problemy ze zdrowiem. Oprócz niego śmiercią naturalną zmarł w Krakowie 17 XII 1939 r. ks. Tadeusz Gromnicki emerytowany i honorowy profesor prawa kanonicznego, a w Bachowicach odszedł 18 I 1944 r. ks. Franciszek Gołba były profesor tytularny egzegezy Starego Testamentu i języków semickich. Nie wrócili do Polski, pozostając na stałe za granicą, dwaj docenci o. Innocenty Józef Bocheński OP i ks. Andrzej Krzesiński oraz lektor liturgiki ks. Pierre Dawid. A. Barcik, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego (1939-1945)*, Kraków 2001, s. 80.

⁷ P. Wisz, *Kierownicy katedr*, s. 164-165, 178.

⁸ AUJ, WT II 18, *Uchwała Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego (dalej RWT UJ) w Krakowie z 19 IX 1947 r.*

⁹ AUJ, WT II 60, *Pismo dziekana ks. J. Krzemienieckiego do Ministerstwa Oświaty w Warszawie*, Kraków 4 I 1946 r.

Powstanie docentury etatowej z Historii Sztuki Kościelnej i Liturgiki

Docentura etatowa z Historii Sztuki Kościelnej i Liturgiki powstała wskutek starań Wydziału o reaktywowanie Katedry Sztuki Kościelnej i Liturgiki oraz procedur zmierzających do nadania ks. T. Kruszyńskiemu profesury nadzwyczajnej.

Pierwsza wzmianka o przywróceniu Katedry Sztuki Kościelnej i Liturgiki pojawiła się w dokumentach niebawem po wznowieniu po II wojnie światowej wykładów na WT UJ w Krakowie w roku akademickim 1945. Wniosek do Ministerstwa Oświaty w Warszawie dziekan, ks. Tadeusz Glemma, pierwszy raz skierował 27 III 1945 r. W uzasadnieniu odwołał się między innymi do faktu, że takowa katedra już istniała na Wydziale krakowskim w latach 1920-1934¹⁰. Niestety, splot różnych czynników sprawił, iż wbrew zapatrywaniom Wydziału została zlikwidowana. W 1930 r. Wydział zwrócił się do Ministerstwa z wnioskiem o mianowanie ks. doc. T. Kruszyńskiego, który kierował katedrą od jej powstania, profesorem nadzwyczajnym historii sztuki kościelnej i liturgiki na WT UJ w Krakowie. Z powodu trudności finansowych państwa wniosek został odrzucony. Wkrótce, 10 VII 1931 r., urzędnicy z Warszawy odmówili też zatwierdzenia ks. T. Kruszyńskiego w charakterze zastępcy profesora historii sztuki i liturgiki na rok akademicki 1931/1932. Mimo odwołania dalsze zajęcia wykładowca prowadził już w charakterze zajęć zleconych. Niestety, Katedrę Historii Sztuki Kościelnej i Liturgiki zlikwidowano 31 VIII 1934 r. rozporządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Waclawa Jędrzejewicza. Mimo próśb hierarchów Kościoła polskiego nie przywrócono katedry¹¹.

Pod koniec maja 1945 r. dziekan prosił z kolei Ministerstwo Oświaty w Warszawie o mianowanie ks. T. Kruszyńskiego profesorem nadzwyczajnym¹². Miał ku temu wszelkie podstawy. Wykładowca związał się z Wydziałem krakowskim od momentu utworzenia katedry i kierował nią przez wiele lat jako zastępca profesora. Jego wykształcenie, wiedza i dorobek naukowy nie budziły zastrzeżeń. Po studiach teologicznych odbytych na WT UJ w Krakowie przez rok studiował historię sztuki i archeologię na Uniwersytecie Sapienza w Rzymie. Na podstawie dysertacji *Przypowieść Pana*

¹⁰ AUJ, WT II 27, *Pismo dziekana ks. T. Glemmy do Ministerstwa Oświaty w Warszawie*, Kraków 27 III 1945 r.

¹¹ S. Piech, *Dzieje Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1880-1939*, Kraków 1995, s. 144-145.

¹² AUJ, S III 185, *Wykaz pism w sprawie stopni naukowych*.

Jezusa o dobrym Pasterzu J 10,1-21 (promotor ks. Franciszek Gabryl) otrzymał 20 XI 1911 r. doktorat z teologii na WT UJ w Krakowie. W latach 1915-1918 uczęszczał na wykłady z historii sztuki bizantyjskiej i cerkiewnej oraz archeologii Słowian na uniwersytecie w Charkowie. Habilitował się na Wydziale Architektury Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie z zakresu sztuki kościelnej. Wykładał tam aż do zamknięcia wydziału w 1928 r. Później habilitował się w 11 I 1929 r. na WT UJK we Lwowie. Habilitacja dotyczyła zakresu historii sztuki kościelnej i liturgiki zabytkowej na podstawie dorobku naukowego¹³. Wkrótce, 8 V 1929 r., przeniósł *veniam legendi* na WT UJ w Krakowie. Po zlikwidowaniu katedry na WT UJ w Krakowie wykładał w formie godzin zleconych do 1939 r. Posiadał ogromną wiedzę ze sztuki kościelnej wczesnego chrześcijaństwa, zajmował się polską sztuką sakralną, głównie średniowiecza, uchodził za znawcę tkactwa zabytkowego, któremu poświęcił wiele wykładów i część swoich prac naukowych. O szerokim spektrum jego zainteresowań świadczy choćby tematyka wykładów między innymi: *Budownictwo bazylikowe i bizantyjskie* (1935/1936); *Budownictwo w pierwszych wiekach chrześcijaństwa* (1920/1921, 1923/1924, 1929/1930), *Ikonografia starochrześcijańska* (1933/1934), *Malarsztwo i rzeźba średniowieczna w Polsce* (1935/1936), *Pismo św. i Tradycja Kościoła w zabytkach pierwszych wieków* (1924/1925, 1928/1929), *Początki budownictwa w Polsce* (1930/1931), *Symbolika starochrześcijańska* (1922/1923, 1927/1928, 1929/1930), *Szaty kościelne* (1927/1928, 1928/1929), *Sztuka średniowieczna w Polsce* (1925/1926), *Tkactwo kościelne* (1930/1931), *Wewnętrzne urządzenia kościoła w pierwszych wiekach* (1930/1931)¹⁴. Do 1939 r. ks. T. Kruszyński opublikował około stu czterdziestu artykułów¹⁵. Zapisał też swoją postawą chlubną kartę podczas okupacji. Po zwolnieniu z obozu Sachsenhausen, gdzie więziono profesorów UJ, zaangażował się w tajne nauczanie¹⁶.

Rada Wydziału jednogłośnie opowiedziała się za nominacją ks. T. Kruszyńskiego na profesora nadzwyczajnego na posiedzeniu 14 V 1945 r.¹⁷

¹³ Recenzentami habilitacji ks. T. Kruszyńskiego byli: prof. Władysław Podlacha – Wydział Humanistyczny UJK we Lwowie, prof. Edmund Bulanda – Wydział Humanistyczny UJK we Lwowie i ks. Stanisław Żukowski – WT UJK we Lwowie. J. Wolczański, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1918-1939*, Kraków 2002, s. 388, 468.

¹⁴ S. Piech, *Dzieje Wydziału*, s. 143-144.

¹⁵ J. Kracik, *Kruszyński Tadeusz Albin (1884-1959)*, w: SPTK t. 6, s. 223-226.

¹⁶ M. Barcik, *Wydział Teologiczny*, s. 67.

¹⁷ AUJ, WT II 18, *Uchwała RWT UJ w Krakowie z 14 V 1945 r.*

Przy braku odpowiedzi lub przy negatywnym ustosunkowaniu się Warszawy do pisma Wydziału z 27 III 1945 r. ponowiono jednocześnie starania o reaktywowanie katedry¹⁸. Na kolejnym posiedzeniu Rady Wydziału 30 V 1945 r. dziekan poinformował, że Senat UJ w Krakowie poparł starania na rzecz przywrócenia katedry¹⁹. Wiemy na pewno, że dziekan wysłał formalne pismo do zainteresowanego o wyrażenie o zgodę na przyjęcie katedry²⁰.

Pierwsza informacja o nominacji ks. T. Kruszyńskiego na docenta etatowego pochodzi z 16 I 1946 r. Rada Wydziału podjęła wówczas decyzję o przekazaniu godzin zleconych księży T. Kruszyńskiego i Eugeniusza Króla z racji ich nowego statusu w II i III trymestrze innym wykładowcom²¹. Wcześniej Warszawa musiała dać negatywną odpowiedź w sprawie przywrócenia katedry. Świadczy o tym pismo dziekana do rektoratu z 30 XI 1945 r. mówiące o potrzebie wznowienia starań na rzecz reaktywowania Katedry Sztuki Kościelnej i Liturgiki²².

Zaproponowane przez Ministerstwo rozwiązania nie usatysfakcjonowały Wydziału. Katedry nie przywrócono, zaś z profesury nadzwyczajnej dla ks. T. Kruszyńskiego wynikła docentura etatowa. Wydział interweniował. Świadczy o tym pismo Ministerstwa Oświaty z 16 II 1946 r., z którego dowiadujemy się, że na pewno nie zostanie przywrócona Katedra Historii Sztuki Kościelnej i Liturgiki i nie mianują ks. T. Kruszyńskiego profesorem nadzwyczajnym ad personam. Na posiedzeniu Rady Wydziału 25 II 1946 r., po zapoznaniu się z treścią pisma z Warszawy, Wydział przystał ostatecznie na docenturę etatową dla ks. T. Kruszyńskiego²³. Niewykluczone, że podjęto jeszcze jakieś kroki zmierzające do wymuszenia zmiany decyzji urzędników z Warszawy, ponieważ na posiedzeniu Rady Wydziału 19 III 1946 r. jednomyślnie podjęto ponownie decyzję o zatwierdzeniu docentury etatowej ks. T. Kruszyńskiego i zobowiązano dziekana, aby poinformował o tym Ministerstwo Oświaty w Warszawie²⁴.

¹⁸ AUJ, WT II 27, *Pismo dziekana ks. T. Glemmy do Ministerstwa Oświaty w Warszawie*, Kraków 27 III 1945 r.

¹⁹ AUJ, WT II 18, *Uchwała RWT UJ w Krakowie z 30 V 1945 r.*

²⁰ AUJ, WT II 52, *Pismo dziekana ks. J. Krzemienieckiego do ks. T. Kruszyńskiego*, Kraków 19 X 1945 r.

²¹ AUJ, WT II 18, *Uchwała RWT UJ w Krakowie z 16 I 1946 r.*

²² AUJ, WT II 27, *Pismo dziekana ks. J. Krzemienieckiego do rektora UJ w Krakowie*, Kraków 30 XI 1945 r.

²³ AUJ, WT II 18, *Uchwała RWT UJ w Krakowie z 25 II 1946 r.*

²⁴ AUJ, WT II 18, *Uchwała RWT UJ w Krakowie z 19 III 1946 r.*

Warto wspomnieć, że roku akademickim 1947/1948 Wydział ponowił starania o przywrócenie Katedry Historii Sztuki Kościelnej i Liturgiki. Rada Wydziału decyzję o wszczęciu procedur podjęła na posiedzeniu 18 II 1948 r. Zaproponowano też, aby katedrą kierował ks. T. Kruszyński w charakterze profesora nadzwyczajnego²⁵. Pismo do Ministerstwa Oświaty w Warszawie skierowano 23 II 1948 r. Przywołano w nim dokument podobnej treści z maja 1945 r. informując, że wówczas zainteresowany otrzymał ostatecznie tytuł docenta etatowego. Powoływano się na potrzeby Wydziału, względy dydaktyczne i zasługi wykładowcy²⁶. Stanowcza odpowiedź z Warszawy zamknęła dalsze starania o katedrę. Urzędnicy w piśmie z 31 VII 1948 r. napisali, że „utworzenie docentury etatowej było wyrazem zrozumienia potrzeb”²⁷.

Odtąd dalsze monity do Warszawy nie będą dotyczyć przywrócenia katedry, tylko nadania ks. T. Kruszyńskiemu stopnia profesorskiego. W roku akademickim 1948/1949 proszono Ministerstwo Oświaty w Warszawie o mianowanie ks. T. Kruszyńskiego profesorem tytularnym²⁸. Wniosek ten ponowiono 18 I 1950 r.²⁹ W latach 1953-1954 Wydział domagał się dla ks. T. Kruszyńskiego ponownie profesury nadzwyczajnej³⁰.

Działalność dydaktyczna ks. T. Kruszyńskiego

Przybliżmy działalność dydaktyczną ks. T. Kruszyńskiego po II wojnie światowej na WT UJ w Krakowie. Przynajmniej do końca I trymestru roku akademickiego 1945/1946 uczył studentów w ramach godzin zleconych. W roku akademickim 1945 na trzecim roku miał wykład pod nazwą *Liturgika*. W skład tego pakietu wchodziło *Konserwacja zabytków* (2 godz. tyg.), *Liturgika w okresie starochrześcijańskim* (1 godz. tyg.) i *Seminarium nau-*

²⁵ AUJ, WT II 19, *Uchwała RWT UJ w Krakowie z 18 II 1948 r.*

²⁶ AUJ, WT II 27, *Pismo WT UJ w Krakowie do Ministerstwa Oświaty w Warszawie, Kraków 23 II 1948 r.*

²⁷ AUJ, WT II 27, *Pismo Ministerstwa Oświaty w Warszawie do Rektoratu UJ w Krakowie, Warszawa 31 VII 1948 r.*

²⁸ AUJ, WT II 32, *Sprawozdanie z działalności WT UJ w Krakowie w roku akademickim 1948/1949, (bez daty).*

²⁹ AUJ, WT II 52, *Pismo dziekana ks. A. Klawka do Rektora UJ w Krakowie, Kraków 19 I 1950 r.*

³⁰ AUJ, WT II 52, *Pismo WT UJ w Krakowie do ministra A. Rapackiego, Kraków 29 XII 1953; tamże, Lista kandydatów na stopnie naukowe Rektora UJ w Krakowie do zatwierdzenia w ministerstwie, Kraków 3 V 1954 r.*

kowe (1 godz. tyg.). Na piątym roku ks. T. Kruszyński miał do dyspozycji także cztery godziny w tygodniu pod nazwą *Sztuka kościelna*. Zajęcia te w niepublikowanym spisie wykładów noszą następujący zapis: *Zabytki Krakowa. Wykład połączony ze zwiedzaniem zabytków*³¹.

Ustalając harmonogram wykładów w roku akademickim 1945/1946 Wydział uznał, że w ramach wykładów zleconych ks. T. Kruszyński powinien mieć do dyspozycji siedem godzin w tygodniu. Decyzję taką podjął na posiedzeniu Rady Wydziału 6 IX 1945 r.³² Innego zdania było Ministerstwo Oświaty. Urzędnicy z Warszawy przyznali dla całego Wydziału zaledwie czternaście godzin w ramach wykładów zleconych. Wedle uchwały Rady Wydziału z 12 XII 1945 r. oficjalnie otrzymał z tego pakietu zaledwie trzy godziny na wykłady ze „sztuki i liturgiki”³³. Od II trymestru roku akademickiego 1945/1946 wykłady ks. T. Kruszyńskiego zyskały status godzin z docentury etatowej³⁴. W jej ramach wyłonił się następujący schemat wykładów. Liturgikę ks. T. Kruszyński wykładał na trzecim roku studiów, łącząc to zagadnienie z historią sztuki, zaś na wykłady ze sztuki kościelnej zarezerwowano mu piąty rok studiów.

Prześledźmy bliżej zajęcia ze studentami na trzecim roku. Tytuł wykładu *Liturgika* w roku akademickim 1945/1946 został rozpisany na trzy trymestry jako *Liturgika zabytkowa. Symbol i dogmaty chrześcijańskie*. Zagadnienie to wykładowca przybliżał w ciągu dwóch godzin w tygodniu³⁵. W roku akademickim 1946/1947 wykłady w ramach *Liturgiki* nosiły we wszystkich trymestrach tytuł *Sztuka chrześcijańska w pierwszych wiekach* (3 godz. tyg.)³⁶. W następnym roku wykłady te, także w wymiarze trzech godzin tygodniowo, odbyły się wedle następującego schematu. Pierwszy trymestr to *Pojęcie wstępne do sztuki kościelnej i liturgiki*, drugi *Sztuka kościelna i liturgika w średniowieczu*, zaś trzeci *Sztuka kościelna i liturgika w czasach nowożytnych*³⁷. Do zmian dojdzie w roku akademickim 1948/1949. Część wykładów z liturgiki powierzono wówczas o. Janowi Wieruszowi Kowalskiemu OSB. Wykłady ks. T. Kruszyńskiego na trzecim roku widnieją pod

³¹ AUJ, WT II 30, *Spis wykładów na WT UJ w Krakowie w roku akademickim 1945*.

³² AUJ, WT II 18, *Uchwała RWT UJ w Krakowie z 6 IX 1945 r.*

³³ AUJ, WT II 18, *Uchwała RWT UJ w Krakowie z 12 XII 1945 r.*

³⁴ AUJ, WT II 18, *Uchwała RWT UJ w Krakowie z 16 I 1946 r.*

³⁵ *Uniwersytet Jagielloński w Krakowie. Spis wykładów na rok akademicki* (dalej *Spis wykładów*) 1945/1946, s. 8.

³⁶ *Spis wykładów 1946/1947*, s. 19.

³⁷ *Spis wykładów 1947/1948*, s. 31.

tytułem *Historia sztuki kościelnej* (2 godz. tyg.). Pierwszy trymestr to *Sztuka starochrześcijańska*, w drugim trymestrze wykładowca omawiał *Sztukę i liturgikę średniowiecza*, zaś temat trzeciego trymestru to *Sztuka i liturgika nowych wieków*. Tytuł wykładów *Liturgika* widnieje już przy nazwisku o. J. Wierusza-Kowalskiego OSB. W ramach dwóch godzin w tygodniu na czwartym roku w pierwszym trymestrze mówił nt. *Zasad liturgiki*, w drugim *Interpretacji kanonu*, zaś trzeci trymestr to *Sakramenty, Brewiarz*³⁸. Dla ks. T. Kruszyńskiego odtąd pozostało dwie godziny wykładu na trzecim roku, doszło do zmiany tytułu, przy czym zachował jeszcze tematykę jak w roku poprzednim, zawężając jedynie zagadnienie pierwszego trymestru do *Sztuki starochrześcijańskiej*. W roku akademickim 1949/1950 w ramach *Historii sztuki kościelnej* na trzecim roku przybliżał klerikom zagadnienie wedle następującego schematu: pierwszy trymestr – *Sztuka starochrześcijańska*, drugi trymestr – *Sztuka średniowieczna*, zaś trzeci – *Sztuka nowożytna*³⁹. Zauważmy, że już nawet w szczegółowej tematyce trymestrów nie pojawiło się słowo „liturgika”. Uległa także modyfikacji tematykę wykładów o. J. Wierusza-Kowalskiego OSB do następujących zagadnień w ramach wykładu *Liturgika*: pierwszy trymestr – *Zasady liturgiki*, drugi trymestr – *Msza św.*, trzeci – *Brewiarz i Sakramenta*⁴⁰.

W roku akademickim 1950/1951 uczelnia krakowska przeszła na dwusemestralny podział roku akademickiego. Na trzecim roku studiów (2 godz. tyg.) docent etatowy mówił w pierwszym semestrze o *Początkach sztuki chrześcijańskiej i Sztuce średniowiecznej w Polsce*, zaś w drugim *Sztuce nowożytnej w Polsce*⁴¹. W następnym roku akademickim tematyka i wymiar wykładów nie uległy zmianie⁴². Do zmian dojdzie w roku akademickim 1952/1953. Po odejściu o. J. Wierusza-Kowalskiego ks. T. Kruszyński musiał ponownie podjąć wykłady z liturgiki. Miał wówczas do dyspozycji ze sztuki kościelnej trzy godziny wykładu i dwie ćwiczeń na trzecim roku oraz sześć na piątym. Na trzecim roku w pierwszym semestrze mówił o *Początkach sztuki za czasów nowożytnych*, w drugim o *Liturgice zabytków*, zaś zajęcia na piątym zatytułował *Wykłady na zabytkach i w pracowniach artystycznych*⁴³.

³⁸ AUJ, WT II 75, *Program obowiązkowych dodatkowych wykładów zleconych*, Kraków 17 XII 1948 r.; *Spis wykładów 1948/1949*, s. 47-48.

³⁹ *Spis wykładów 1949/1950*, s. 35.

⁴⁰ *Tamże*, s. 37.

⁴¹ AUJ, S III 853, *Spis wykładów w roku akademickim 1950/1951*.

⁴² AUJ, WT II 30, *Spis wykładów w roku akademickim 1951/1952*.

⁴³ AUJ, WT II 30, *Spis wykładów w roku akademickim 1952/1953*.

Według oficjalnego spisu wykładów w roku akademickim 1953/1954 ks. T. Kruszyński uczył według następującego schematu. Na trzecim roku tytuł wykładu brzmiał *Historia sztuki kościelnej*. Obejmował on trzy godziny wykładu i dwie godziny ćwiczeń. Dla piątego rocznika zarezerwowano sześć godzin wykładu w tygodniu dla *Sztuki kościelnej*⁴⁴.

Klerycy bardzo cenili wykłady ks. T. Kruszyńskiego. Przychylną opinię zarówno jako naukowiec, ksiądz i człowiek ma też wśród historyków sztuki. Świadczą o tym słowa: ks. T. Kruszyński to „niezrównany uczoney w zakresie historii sztuki i kultury artystycznej. Znakomity pedagog i dydaktyk (...). Jako człowiek cechował się fenomenalną pogodą ducha, słynąc jako niewyczerpane źródło historycznych facecji. Był również znany z niebywalej życzliwości dla ludzi, którym nawet nieproszony spieszył z pomocą”⁴⁵.

W latach 1945-1954 ks. T. Kruszyński opublikował w różnych periodykach około trzydziestu artykułów⁴⁶. Wykładowca zaangażował się także w życie archidiecezji krakowskiej. Pełnił obowiązki konserwatora metropolitarne. Ponadto w latach 1945-1951 był delegatem docentów do Rady Wydziału. Pełnił też w latach 1951-1954 obowiązki dziekana WT UJ w Krakowie⁴⁷. W roku akademickim 1948/1949 wszedł w skład Komisji Budowlanej UJ w Krakowie⁴⁸.

Zakończenie

Po II wojnie światowej na WT UJ w Krakowie działały dwie docentury etatowe. Docentura z Historii Sztuki Kościelnej i Liturgiki przetrwała do rozwiązania Wydziału w 1954 r. Kierował nią ks. T. Kruszyński. Powstała ona jako pochodna starań Wydziału o reaktywowanie Katedry Sztuki Kościelnej i Liturgiki oraz procedur zmierzających do nadania ks. Tadeuszowi Kruszyńskiemu profesury nadzwyczajnej Mimo wielu niewątpliwych zasług na polu dydaktyki i osiągnięć naukowych, zaangażowania w życie Wydziału i uczelni oraz chlubnej działalności w czasie okupacji w ramach tajnego

⁴⁴ *Spis wykładów 1953/1954*, s. 151-152.

⁴⁵ Z. Kliś, *Tadeusz Albin Kruszyński (1884-1859)*, w: *Złota Księga Papieskiej Akademii Teologicznej*, red. S. Piech, Kraków 2000, s. 461.

⁴⁶ J. Kracik, *Kruszyński Tadeusz Albin (1884-1959)*, w: *SPTK* t. 6, s. 226-227.

⁴⁷ *Kronika*, s. 56.

⁴⁸ *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Rok akademicki 1948/49*, Kraków 1949, s. 5.

nauczania, nie udało się Wydziałowi, pomimo usilnych starań, uzyskać w Warszawie dla ks. T. Kruszyńskiego profesury. Po zlikwidowaniu przez komunistów WT UJ w Krakowie ci sami urzędnicy ministerialni nadali ks. T. Kruszyńskiemu na ATK w Warszawie już w 1954 r. profesurę nadzwyczajną, zaś dwa lata później został profesorem zwyczajnym⁴⁹.

SUMMARY

Tenure in History of Sacred Art and Liturgy, Faculty of Theology at Jagiellonian University in Cracow

Tenure in History of Sacred Art and Liturgy existed on Faculty of Theology at Jagiellonian University since academic year 1945/1946. Tadeusz Kruszynski was in charge of this faculty. The tenure was given by the Ministry of Education against the opinion of the faculty which demanded both reactivation of the Chair of History of Sacred Art and professor's nomination for T. Kruszynski. Tenure in History of Sacred Art and Liturgy existed until 1954 when it was eliminated by the communists. T. Kruszynski, regardless of the faculty request, was not given the title of associate professor or professor.

Ewa Erazmus

⁴⁹ K. Pasierb, *Kierunek historii sztuki kościelnej*, w: *XX lat Akademii Teologii Katolickiej*, red. H.E. Wyczawski, Warszawa 1976, s. 162-163; M. Jacniacka, *Kruszyński Tadeusz*, w: EK t. 9, kol. 1390.